

КАФЕДРА ТЕОРІЇ МУЗИКИ

Сольфеджіо

Освітній ступінь	бакалавр
Спеціальність	музичне мистецтво
Освітньо-професійна програма	«Диригування: хорове диригування»
Спеціалізація	хорове диригування
Статус	обов'язкова
Семестровий контроль	Залік 1, 3 семестри, іспит 6 семестр

Курс	1, 2, 3
Семестр	1, 2, 3, 4, 5, 6

ECTS	13
Годин	390
Практичні	204
Самостійна робота	186

Інформація про викладача

ПІБ	Чижик Ірина Олексіївна професор, кандидат мистецтвознавства Гоменюк Світлана Григорівна доцент, кандидат мистецтвознавства
Профіль викладача	https://scholar.google.com.ua/citations?user=940YTAUAAAAJ&hl=ru https://scholar.google.com.ua/citations?user=wTyjLMQAAAAJ&hl=uk
e-mail	chizhik.iri@gmail.com svetlana.gomenuk@gmail.com

Анотація навчальної дисципліни

Традиційним змістом дисципліни “сольфеджіо” є виховання (формування, розвиток) музичного слуху засобами співу та аналітичного слухового сприйняття певного музичного матеріалу. Якщо на початковому та середньому етапах навчання освоюються, насамперед, *елементи музичної мови* з частковим охопленням рівня граматики (у гармонічному сольфеджіо), то на етапі вищої освіти необхідним є перехід до вивчення *музичних мов як таких*, з'ясування закономірностей музичного мовлення, засобів втілення художнього-образного змісту.

Але музична мова й мовлення мають історично конкретні стильові форми, і проявляють себе як інтонаційний процес — процес інтонування певного музичного твору.

Тому, **об'єктом** курсу сольфеджіо на вищому ступені залишається традиційно музичний слух як складний комплекс спеціальних здібностей. Проте, змінюється спрямованість курсу, і його **предметом** стає: формування та розвиток музичного мислення: здібності *активного та адекватного сприйняття* музичного тексту, наслідком якого є *свідоме осягнення музичного твору у його художній цілісності*. Тобто, у процесі слухового сприйняття мають бути охоплені та усвідомлені притаманні даному музичному твору закономірне, логічне внутрішнє його влаштування та художньо-образний зміст.

Така спрямованість курсу керується **метою** виховання якостей та властивостей музичного слуху, необхідних для плідної творчої фахової діяльності.

Відповідно до мети, постають **завдання** курсу:

- розширення “інтонаційного словнику”, музично-слухового досвіду студентів на основі поглибленого опрацювання певних художньо-музичних творів, які належать різним історико-стильовим епохам;
- ознайомлення з широким колом музичних творів, в яких яскраво представлені відмітні риси стилів,

- які вивчаються;
- інтонаційне та слухове освоєння елементів різних стильових систем;
- оволодіння засобами художньої виразності та музичної логіки в їх стильовій характерності;
- розвиток активної музичної пам'яті, її обсягу, глибини, стійкості;
- формування відчуття динаміки музично-інтонаційного процесу та закономірностей його упорядкування;
- набуття слухових аналітичних навичок;
- удосконалення техніки співу (по нотах, з листа, у ансамблі, з акомпанементом): підвищення рівня стабільності й чистоти інтонації, прискорення швидкості орієнтації у музичному тексті при його співацькому читанні, наближення до вимог грамотного у стильовому аспекті виконання.

У цілому, курс "Сольфеджіо" спрямований на інтонаційне та слухове засвоєння комплексів характеристик історично усталених художніх стилів: від Середньовіччя до другої половини XX ст. (включно). Він будується на художньому матеріалі — репрезентативних у стильовому аспекті музичних творах. Базовими є жанри, які орієнтовані на хорове виконання, а саме, хори а'capella, хори з кантатно-ораторіальних жанрів.. Долучаються також вокально-інструментальні і деякі інструментальні твори. Курс розраховано на три роки.

Навчальна дисципліна «Стильове сольфеджіо» орієнтована на художній твір як цілісність. Розширюються історичні межі матеріалу, що вивчається; студенти ознайомлюються з широким колом музичних явищ, з нормами їх внутрішньої організації.

Структура курсу. Курс складається з шести модулів та 12 змістових модулів. **Модуль перший:** Модальність та тональність в музиці доби Бароко. Складається з двох змістових модулів: а) Музичні твори раннього Бароко: модальні основи гармонії; б) Ранньокласична гармонія у музиці пізнього Бароко. **Модуль другий:** Класична система гармонії в музиці другої половини XVIII – першої половини XIX століття. Складається з двох змістових модулів: а) Музичні твори доби Класицизму: закономірний устрій системи гармонії; б) Музичні твори композиторів-романтиків: ускладнена система гармонії. **Модуль третій:** Монодія та багатоголосся на монодійній основі. а) Монодичні пісенспіви різних традицій; б) Раннє багатоголосся західноєвропейського Середньовіччя. **Модуль четвертий:** Класичний контрапункт доби Відродження: а) Нідерландська поліфонічна школа; б) Італійська поліфонічна школа. **Модуль п'ятий:** Постромантичні явища в музиці кінця XIX – початку XX століть: а) Пізньоромантична стилістика; б) Формування різних стильових напрямків у музичному мистецтві на початку XX ст. **Модуль шостий:** Індивідуалізація стильової системи у творчості композиторів XX - початку XXI ст.: а) Твори зарубіжних композиторів. б) Українська хорова музика другої половини XX- поч. XXI ст.

Перелік тем

Перший рік.

- Тема 1. Персел. Дідона та Еней: стильові мелодичні звороти у мелодичному мінорі, характерні гармонічні звороти, форми на басса остинато.
- Тема 2. Шютц. Страсті за Матфеєм: модальні гармонічні звороти; засоби гармонії у риторичних фігурах.
- Тема 3. Дилецький. Хорові твори: діатонічні модули («діатонічні лади») у гармонічних зворотах, тональні гармонічні звороти, їх специфіка.
- Тема 4. Партесні мотети: характерні ознаки фактури, елементи риторики.
- Тема 5. І. С. Бах. Хорали. Звороти ранньокласичної гармонії, особливості голосоведення, мелодична фігурація.
- Тема 6. І. С. Бах. Страсті за Матфеєм. Засоби розвиненої модуляційності в мелодії речитативів. Бахівський період. Тональності В та h у лейт-функції.
- Тема 7. І. С. Бах. Страсті за Іоанном. Риторична функція засобів поліфонії та гармонії у хорах.
- Тема 8. Гендель. Месія. Стилістичні риси мелодики, гармонії, фактури.
- Тема 9. Моцарт. Misa brevis. Класична гармонія.
- Тема 10. Гайдн. Створення світу. Зразковість системи гармонії, перспективи розвитку системи тональності. Енгармонізм зменшеного та малого мажорного септакордів.
- Тема 11. Бетховен. Меса До мажор. Розширена тональність у тональних планах.
- Тема 12. Шуберт. Меса Ля бемоль мажор. Вокальні цикли. Ускладнення тональної системи.
- Тема 13. Шуман. Вокальні цикли. Класичний період романтичної гармонії.
- Тема 14. Брамс. Німецький реквієм. Розширена тональна система.
- Тема 15. Глінка. Вокальні твори.
- Тема 16. Чайковський. Романси.

Другий рік

- Тема 1. Українська лірична пісня. Багатоголосся на монодичній основі. Діатонічні лади (модальність)
- Тема 2. Вітчизняна гімнографічна монодія. Гласовий устрій.
- Тема 3. Зразки грецької богослужбової монодії. Мікрохроматика.
- Тема 4. Григоріанська монодія. Система модусів.
- Тема 5. Органум. Кондукт. Модус як гармонічна основа багатоголосся.

- Тема 6. Клаузула. Мотет XIII століття. Полілінеарне багатоголосся.
 Тема 7. Ізоритмічний мотет. Двошаровість фактури. Розвиток модусної гармонії. Ритмічні складності: гокет.
 Тема 8. Раннє італійське багатоголосся. Правило терції та сексти.
 Тема 9. Канонічна техніка у ранньому багатоголоссі англійської школи.
 Тема 10. Передренесанс у творах Дюфаї, Данстейбла. Мелодичне колорування.
 Тема 11. Окегем. Меси. Реквієм. Пропорційний канон – складна ритмічна система. Особливості імітаційної техніки.
 Тема 12. Обрехт. Фрагменти частин мес. Гармонія суворого письма. Риторичне значення засобів поліфонічної техніки.
 Тема 13. Жоскен. Зразки канонічної імітації, тематичної роботи.
 Тема 14. Твори О. Лассо. Зразки модальної гармонії. Вертикально-рухомий контрапункт.
 Тема 15. Палестрина: стилістика Високого Ренесансу.
 Тема 16. Класичний мадригал. Тематичний устрій. Формоутворення. Риторичні фігури..
 Тема 17. Пізній мадригал. Хроматика.
 Тема 18. Вітчизняний хоровий концерт. Контрастно-складена форма.

Третій рік.

а) пізньоромантична стилістика

- Тема 1. Вагнер. Вокальні твори.
 Тема 2. Рахманінов. Всенічне. Романси.
 Тема 3. М. Лисенко. Духовні твори. Пісні.
 Тема 4. Верді. Духовні пісенспіви.

б) різні стильові напрямки на поч. XX ст.

- Тема 5. Модально-тональні утворення: Дебюсі. Романси, Хори. Равель. Три пісні Дон Кихота. Хори.
 Тема 6. Прояви полістилістики. Г. Малер. Пісні.
 Тема 7. Ознаки стилю експресіонізму. Берг. Пісні.

в) індивідуальна стилістика: твори композиторів першої половини XX ст.

- Тема 8. Пуленк. Хорові твори.
 Тема 9. Б. Барток. Хорові твори («фольклорна хвиля»)
 Тема 10. І. Стравинський. Цар Едип (Необароко)
 Тема 11. П. Хіндеміт. Хори. Інструментальні твори.
 Тема 12. Д. Шостакович. Цикл 24 прелюдії та фуґи. (Лінійна поліфонія)

г) хорові твори українських композиторів другої половини XX ст.

- Тема 13. Хорові твори Б. Лятошинського.
 Тема 14. Хорові твори В. Польової, Г. Гаврилець, Т. Яшвилі.

Форми та технології навчання

Практичні заняття.

Навчальні ресурси

Практичні заняття проводяться у змішаній формі (аудиторні та на платформі Zoom). Усі необхідні для вивчення навчальної дисципліни основні та додаткові матеріали надсилаються персонально електронною поштою, Viber, Telegram

Система оцінювання

№ з/п	Контрольний захід оцінювання	Всього %
1.	Участь у практичних заняттях (вивчення теоретичного матеріалу теми; виконання вправ, робота над диктантом, слуховий аналіз, спів хорових фрагментів а capella та із супроводом, романсів, пісень, арій із супроводом викладача)	20
2.	Самостійна робота студента (підготовка та складання комплексу завдань з самостійної)	50

	роботи: спів одноголосся, соло із власним супроводом, багатоголосних фрагментів: один з голосів співається решта грається тощо)	
3.	Відвідування аудиторних практичних занять.	5
4.	Написання модульної контрольної роботи	5
5	Підсумковий контроль (залік, іспит)	20
	Всього	100

Критерії оцінювання знань студентів:

«Відмінно» отримує студент, який:

- виконав усі завдання для самостійної роботи;
- без помилок зафіксував музичний диктант;
- вільно прочитав мелодію з листа, відтворив її художньо-музичний образ;
- вільно проаналізував на слух фрагмент музичного твору.

«Добре» отримує студент, який:

- неповністю (на 70-80 %) виконав завдання для самостійної роботи;
- припустився помилок у запису музичного диктанту;
- у повільному темпі, із зупинками та інтонаційними помилками виконав мелодію з листа;
- не повністю визначив зміст музичного фрагменту на слух.

«Задовільно» отримує студент, який:

- виконав завдання для самостійної роботи на 50-60 %;
- зафіксував лише фрагменти музичного диктанту, але не менш, як половину тексту;
- проспівав окремі фрагменти мелодії з листа;
- визначив на слух 40-50 % змісту фрагменту музичного твору.

«Незадовільно» отримує студент, який:

- виконав завдання для самостійної роботи на 50-60 %;
- зафіксував лише фрагменти музичного диктанту, але не менш, як половину тексту;
- проспівав окремі фрагменти мелодії з листа;
- визначив на слух 40-50 % змісту фрагменту музичного твору.

«Незадовільно» отримує студент, який:

- виконав лише окремі завдання;
- зафіксував лише 20-30 % музичного диктанту;
- не спромігся прочитати мелодію з листа;
- визначив на слух лише окремі елементи музичного фрагменту.

Інклюзивне навчання

Навчальна дисципліна може викладатися для більшості студентів з особливими освітніми потребами.

Навчальні посібники та навчальна література

1. Герасимова-Персидская Н.А. Партесний концерт в истории музыкальной культуры. - М.: Музыка, 1983.
2. М. Дилецький. Хорові твори. – Київ: Музична Україна. 1981.
3. История полифонии. Ю.Евдокимова. Многоголосие Средневековья. X - XIV вв. Вып. 1. - М.: Музыка, 1983.
4. История полифонии. Ю.Евдокимова. Музыка эпохи Возрождения. XV век. Вып. 2 А. - М.: Музыка, 1989.
5. Liber usualis. - Solesmes, 1895.
6. Орlando Лассо. Magnum opus musicum. – Київ: Музична Україна, 2009.
7. Островский А.Л. Учебник сольфеджио. Вып. IV. - Ленинград: Музыка, 1978.
8. Партесний концерт. – Київ: Музична Україна, 1976.
9. Партесні концерти XVII – XVIII ст. з Київської колекції. – Київ: Музична Україна, 2006. Партесні

- концерти XVII – XVIII ст. з Київської колекції. – Київ: Музична Україна, 2006.
10. Песнопения Божественной Литургии. Византийское пение, в переложении на пятилинейную нотацию И.Сахно. - Харьков, 1998.
 11. Симакова Н.А. Вокальные жанры эпохи Возрождения. - Москва: Музыка, 1985.
 12. Сольфеджио. Вып. 1. Одноголосие. Составитель Н.Качалина. - Москва: Музыка, 1981.
 13. Сольфеджио. Вып. 2. Двухголосие и трёхголосие. Составитель Н.Качалина. - Москва: Музыка, 1982.
 14. Сольфеджио. Вып. 3. Четырёхголосие. Составитель Н.Качалина. - Москва: Музыка, 1983.
 15. Українські партесні мотети початку XVIII століття з Югославських зібрань. – Київ: Музична Україна, 1991.
 16. Успенский Н.Д. Образцы древнерусского певческого искусства. - Ленинград: Музыка, 1968 (1971).
 17. Хоровая миниатюра. Вып. 2, 3. - Ленинград: Музыка, 1976, 1978.
 18. Хрестоматия по чтению хоровых партитур: Хоровая музыка эпохи Возрождения. Сост. Б.Тевлин. - Москва: Музыка, 1983.
 19. Ященко Л. Українське народне багатоголосся. - К.: Вид-во АН УССР, 1962

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Підручники:

1. Агажанов А. Курс сольфеджио. Двухголосие. – М.: Музыка, 1985.
2. Агажанов А., Блюм Д. Сольфеджио. – М.: Музыка, 1972.-
3. Алексеев Б. Гармоническое сольфеджио. – М.: Музыка, 1966.
4. Алексеев Б. Этюды по сольфеджио. – М., 1990
5. Блюм Д. Гармоническое сольфеджио. - М.: Сов.композитор, 1991
6. Виноградов Г. Интонационные трудности. – К.: Муз.Україна, 1977.
7. Драгомиров П. Учебник сольфеджио. - М.: Музыка, 1991
8. Євпак Є. Хорові розспівки. - К.: Муз.Україна, 1975.
9. Карасева М. Современное сольфеджио. – М., 1996. – Ч. 1, 2.
10. Качалина Н. Одноголосие. - М.: Музыка, 1988.
11. Качалина Н. Сольфеджио. Двухголосие и трехголосие.- М.: Музыка, 1990.
12. Кирилова В., Попов В. Сольфеджио. –Ч.1.-М.: Музыка, 1987.
13. Названов Б., Лашенкова А. Хрестоматия по слуховому гармоническому анализу.-Л., 1976.
14. Островский А., Соловьев С., Шокин В. Сольфеджио. – Вып.2.-М., Сов.композитор, 1976.
15. Павлюченко С. Этюды для співу.-К.: Муз.Україна, 1974.
16. Скребкова, Скребков Хрестоматия по гармоническому анализу. – М., Музыка, 1967.
17. Шульгин Д. Пособие по слуховому анализу. - М., 1991.

Збірники музичних диктантів:

1. Агажанов А. Двухголосные диктанты.-М.:Музыка,1962.
2. Алексеев Б., Блюм Д. Систематический курс музыкального диктанта.-М.:Музыка,1984.
3. Ладухин Н. 1000 примеров музыкального диктанта.-М.:Музыка,1981.
4. Лопатина И. Сборник диктантов.-М.:Музыка,1987.
5. Островский А., Павлюченко С., Шокин В. Музыкальный диктант.-Вып.11.-Л.: Музгиз, 1948.
6. Павлович В. Двухголосный диктант. – К.: Муз.Україна. 1985
7. Русява И. Двухголосные диктанты.-М.: Сов.композитор,1990.
8. Столова Є. Музичний диктант. - К.: Муз.Україна,1985.

9. Тифтикиди Н. Сборник диктантов на материале музыки советских композиторов. - Вып.1.С.С.Прокофьев.-М.: Музыка, 1966.
10. Фрейнлинг Г. Двухголосные диктанты.-Л.:Музыка,1975..
11. Фридкин Г. Музыкальные диктанты.-М.: Музыка,1981.

Методична література:

1. Аерова Ф. Практичні поради з методики викладання сольфеджіо.-К.: Муз.Україна, 1974.
2. Бондаренко Т.А.Динамическое равновесие мелодического и гармонического начал в музыке И.С.Баха как фактор воспитания слуха // И.С.Бах и современность. – К., 1985.
3. Бондаренко Т.А. Музыкальное произведение в системе воспитания слуха музыканта-специалиста // Музыкальное произведение: сущность, проблемы анализа. – К., 1988.
4. Бондаренко Т.А. Об историческом аспекте преподавания сольфеджіо // Исторические аспекты теоретических проблем в музыковедении. – К., 1985.
5. Бондаренко Т.А., Чижик И.А. Методические рекомендации по курсу стилизованного сольфеджіо на дирижерско-хоровом факультете вуза. – К., 1990.
6. Масленкова Л. О стилистических принципах воспитания слуха // Сов.музыка. – 1981. – №12.
7. Масленкова Л. Интенсивный курс сольфеджіо. Методическое пособие для педагогов. СПб «Союз художников», 2007
8. Методические разработки по вопросам преподавания музыкально-теоретических дисциплин в музыкальных училищах. – К., 1968.
9. Незванов Б. Интонирование в курсе сольфеджіо. - Л.:Музыка, 1985.
10. Островский А. Методика теории музыки и сольфеджіо. – Л., 1970.
11. Чижик И. Педагогические аспекты проблемы моделирования музыкального мышления // Музыкальное мышление: проблемы анализа и моделирования. – К., 1988.